

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.22:004-047.22

Р.С. Гуревич
м. Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства характеризується інтенсивним упровадженням інформаційних технологій у всі ланки його життєдіяльності, в тому числі й у освіту. Відповідно, це зумовлює широкий доступ до високоякісних даних, розширює можливості одержання, зберігання та розповсюдження інформації, що впливає на організацію та здійснення навчального процесу у ВНЗ. Особливого значення набуває інформаційна підготовка студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр», коли значна частина навчання, досліджень здійснюються студентами самостійно. Це зумовлене тим, що студенти магістратури вже мають певну спеціальність, базові знання й уміння з інформаційних технологій.

Звідси випливає, що формування інформаційної компетентності студентів магістратури є актуальним і значно впливає на рівень їхньої фахової та наукової підготовки.

Аналіз попередніх досліджень. Як відомо, інтегральним показником якості навчання в контексті модернізації сучасної освіти є компетентність, що визначається не просто як сума знань і вмінь, а характеризує вміння людини мобілізувати одержані раніше знання та досвід у конкретній ситуації.

На початку ХХІ століття термін «професійна компетентність» майбутнього фахівця є одним із найважливіших у педагогіці понять.

Поняття компетентності освіти, освітньої компетенції, професійної компетентності прийшли до нас із зарубіжних країн, де його широко вивчають і досліджують понад півстоліття. Серед російських учених ідеї модернізації освіти на компетентнісній основі активно розробляли Б. Гершунський, Б. Ельконін, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Хуторський, В. Шадриков, С. Шишов та ін. В Україні проблеми компетентності та компетенцій вивчали С. Гончаренко, Н. Бібік, Г. Овчарук, О. Пошетун і ін.

С. Гончаренко визначив компетентність як «сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію [11, с. 149].

Компетентність є інтегративною за природою вона містить низку однорідних чи близьких знань і вмінь, що належать до широких сфер культури та діяльності (інформаційної, комунікативної тощо). Компетентнісний підхід відображає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід розв'язання професійних проблем, вирішення ключових (тих, що належать до багатьох соціальних сфер) ситуацій, соціальних ролей, компетенцій.

Подальший аналіз попередніх напрацювань свідчить про те, що інформаційно-комунікаційна компетентність, яку виокремлюють розробники компетентнісного підходу – Є. Зеєр, І. Зимняя, Г. Ібрагімов, О. Смолянінова, І. Фрумін, А. Хуторський та ін., є головною базовою серед ключових компетентностей.

Важливість формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх магістрів педагогічної освіти пов'язана з інформаційно-комунікаційною природою навчального процесу. Інформаційно-комунікаційна компетентність має метапредметний, загальнонауковий, загальноінтелектуальний характер, а також набір практичних знань, умінь для розв'язку «життєвих задач».

У процесі формування компетентностей важливим є таке:

- наявність процедури набуття компетентності, що є головною проблемою, з якою зустрінуться майбутні педагоги в процесі формування компетентностей;
- постійна необхідність запуску й організації цього процесу в різних навчальних ситуаціях.

Нині вченими накопичено достатньо значний емпіричний і теоретичний матеріал з формування та використання інформаційно-комунікаційної компетентності в навчальному процесі (В. Биков, М. Жалдак, Н. Морзе, Є. Полат, О. Спірін, І. Трайнев та ін.). Використання комп'ютерів, інтерактивних дошок, мультимедіа, проектного методу, методу портфоліо та ін. у навчальному процесі сприяє формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності студентів.

Мета статті полягає в розгляді формування інформаційно-комунікаційної компетентності в студентів магістратури як складової професійної компетентності майбутніх магістрів педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Інтегрування української педагогічної освіти в загальноєвропейський та світовий простір вимагає вдосконалення підготовки вчителів і викладачів вищої школи.

На рубежі XX і XXI століть, як відомо, у вітчизняній системі освіти відбулися суттєві зміни – з'явилася можливість переходу на рівневу освіту і тому підготовка магістрів стала інноваційним завданням для вищої школи.

Переваги магістерської підготовки очевидні. По-перше, сучасна магістратура забезпечує гнучкість і мобільність у ефективній підготовці фахівців за напрямками модернізації загальної середньої освіти. По-друге, фундаменталізація магістерської освіти, з одного боку, та практична спрямованість, з іншого боку, дозволяє забезпечити реальну інтеграцію науки і практики в освітньому процесі ВНЗ. По-третє, розроблення, навчальним закладом магістерських програм є суттєвим фактором оновлення педагогічної професійної освіти.

Перехід вищої педагогічної школи до ступеневої освіти передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти, а також розроблення змісту, форм і методів підготовки магістрів педагогіки на компетентнісній основі.

Магістр (від лат. *magister* – наставник, учитель) – академічний ступінь, кваліфікація (у деяких країнах – наковий ступінь, що здобувається студентами після завершення навчання в магістратурі). Магістратура – ступінь вищої професійної освіти, наступний після бакалаврату, що дозволяє поглибити спеціалізацію з певного професійного напрямку. Ступінь «магістра» передбачає більш глибоке освоєння теорії з обраного профілю та підготовку студента до науково-дослідницької діяльності з обраного напрямку.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, мережі Інтернет і відповідних засобів навчання зумовили їх інтенсивне впровадження в навчальний процес ВНЗ та формування інформаційно-комунікаційної компетентності педагога.

Підготовка магістрів педагогічної освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності передбачає:

- ґрунтовні знання з інформатики, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), широке застосування засобів ІКТ у навчальному процесі;
- уміння створювати і використовувати інформаційні ресурси в навчальному процесі;
- уміння будувати індивідуальну траєкторію навчання в технологічному інформаційному просторі з використанням інноваційних спеціалізованих середовищ;
- здатність до науково-дослідної діяльності, що вимагає творчого підходу з метою одержання нових результатів в освіті, інноваційних підходів, методів і продуктів.

У цілому процес навчання майбутніх магістрів має бути спрямованим на формування в студентів загальнокультурних компетенцій і професійної компетентності.

Необхідно зазначити, що підготовка магістрів спрямована на подолання неузгодженості між моделлю підготовки магістрів педагогіки і динамікою розвитку предметної галузі з урахуванням потреб сучасного ринку праці, в тому числі і появи нових типів освітніх установ, що пов'язані з інформатизацією суспільства.

Усе це зумовило необхідність формування в педагогів наступного:

- знань характеристик сучасних засобів, способів і методів одержання, оброблення, спостереження та передавання інформації; особливості їх використання в навчальному процесі;

- умінь застосовувати сучасні засоби ІКТ для розв'язання задач відповідно до вимог сучасного ринку праці;

- володіння методами розроблення і впровадження засобів ІКТ у різні галузі людського життя.

Виходячи з вищезазначеного, можна виокремити одну з важливих проблем підготовки магістрів педагогічної освіти – забезпечення такого рівня, який у майбутній професійній діяльності надасть їм можливість швидко адаптуватися до інновацій у галузі ІКТ, проводити заняття з використанням ІКТ.

Нині в зв'язку з інтенсивним розвитком Інтернету, доступністю до інформації в мережі, створюється ілюзорна уява в студентів, що вельми просто одержати знання, вміння та навички для розв'язання предметних задач, що зумовлює умотивованість до самостійної навчально-дослідницької діяльності студентів магістратури і породжує проблеми засвоєння змісту навчальної дисципліни.

У зв'язку з цим ключовою ланкою створення умов для підготовки магістрів є технологічність навчального процесу, що складається з вивчення окремих дисциплін, зокрема – інформатики (системи, алгоритми, формальні структури, моделі, мови програмування, програми, засоби ІКТ і т. ін.), що дозволяє використовувати педагогічні технології в процесі підготовки магістрів.

Як свідчать дослідження вчених – головний недолік традиційних методик навчання полягає в малій керованості навчальним процесом, суб'єктивною і епізодичною перевіркою засвоєння навчального матеріалу.

У будь-якій педагогічній технології виокремлюють такі етапи: діагностичний, проектувальний, аналітичний. У процесі проектування технології підготовки магістрів педагогіки виділяють певні блоки навчання, визначають їх послідовність, зміст і види діяльності студентів відповідно до найважливіших компетентностей.

Перший блок здійснюється переважно у формі співбесіди з магістрантами, в межах якого визначаються напрями досліджень і формується індивідуальний освітній маршрут.

Другий блок передбачає самостійну роботу студентів із засвоєння змісту, визначення ІКТ, що використовуються для розв'язання професійних завдань.

Третій блок у межах індивідуальної і групової самостійної роботи студентів реалізує проекти, що орієнтовані на розв'язання професійних педагогічних задач із використанням ІКТ.

Проектна діяльність – це шлях до створення інформаційних моделей, ресурсів, технологій. Мета проектної діяльності – сприяти розвитку професійних і спеціальних компетенцій, сприяти розвитку творчості, використовувати ІКТ з метою розробки інноваційних освітніх ресурсів.

Завершальним етапом підготовки є аналітичний етап, що включає зовнішню (експертну) і рефлексивну (магістрантами) оцінки готовності випускників до здійснення освітньої діяльності з широким використанням ІКТ у різноманітних освітніх закладах.

Основою такої підготовки майбутніх магістрів педагогіки є компетентнісний підхід, особистісно орієнтоване навчання, модульна побудова навчального процесу і навчальних

програм. При цьому педагогічні технології мають задовольняти наступним вимогам: концептуальності, системності, керованості, ефективності і відтворюваності.

За таких умов навчальний процес має будуватися наступним чином:

- на випереджувальній основі;
- під час навчання мають розв'язуватися проблемні ситуації;
- на основі урахування особистісної значимості, здібностей та інтересів студентів;
- реалізуватися в діалоговій формі;
- з використанням групових форм навчання.

Відповідно до зазначеного, в програмі підготовки магістрів педагогіки виділяється вивчення курсу «ІКТ в освіті та наукових дослідженнях», що орієнтоване на оволодіння студентами сучасних технологій і засобів розроблення, оцінювання, впровадження ІКТ в освіту та наукові дослідження.

Цей курс включає три модулі, кожний з яких орієнтований на переважний розвиток однієї з груп компетенцій (в сфері педагогічної діяльності, науково-дослідної, методичної, управлінської та проектної діяльності), що визначає вимоги до цілей конкретних технологій навчання, котрі використовуються під час занять.

Мета навчання першому модулю «Наукові основи і методологія сучасної інформатики» – розвиток у майбутніх магістрів, насамперед, загальнонаукових компетенцій у галузі інформатики й інформаційних технологій, а також розвиток професійних педагогічних компетенцій. Цей модуль узагальнює та завершує фундаментальну підготовку в сфері інформатики як науки, розвиток у студентів, у першу чергу, загальнонаукової компетенції, робить внесок у розвиток професійної компетенції.

Другий модуль «Сучасні ІКТ в освіті» орієнтований на оволодіння студентами сучасними технологіями та засобами розроблення, оцінювання, впровадження і використання ІКТ в освіті. Концептуально технологія навчання в рамках даного модуля як провідного завдання передбачає розвиток умінь розробляти проекти, насамперед, пов'язані з використанням засобів інформаційних технологій в освіті. Розвиток компетенцій у цьому модулі передбачає у студентів сформованість концепцій у теоретичній сфері як основи, необхідної для реалізації інформаційних ресурсів на практиці.

Третій модуль підготовки – «Сучасні технології та методи навчання інформатики й ІКТ». Він потрібний лише студентам, які будуть набувати освітньо-кваліфікаційний рівень магістра педагогічної освіти в галузі інформаційних технологій.

Успішність засвоєння дисциплін цього модуля передбачає усталене володіння студентами понятійним ядром, сформованим у перших двох модулях. Це необхідно для розвитку професійних компетенцій, що передбачають сформованість у студентів комплексу знань і вмінь інтеграції сучасних наукових знань у галузі інформатики в галузь методичної діяльності. У процесі освоєння цього модуля студент зможе уточнити професійний вибір, зорієнтуватися на наукову або практичну діяльність.

Вивчення цієї дисципліни передбачає розвиток умінь розробляти проекти, що, в першу чергу, пов'язані з ІКТ в освіті. У процесі вивчення цієї дисципліни в студента формується ІКТ – компетентність, уточнюється його професійна компетентність. Окрім цього, використовуються сучасні технології навчання. Усе це сприятиме розвитку загальнокультурних комунікацій і професійної компетентності, набуттю досвіду глибокого оволодіння науковими, міждисциплінарними поняттями.

Усе вищесказане сприятиме неперервній освіті в галузі ІКТ у межах майбутньої професійної діяльності, орієнтації на потреби сучасного ринку праці.

Специфіка змісту і технологій навчання дозволяє студентам магістратури розробляти:

- освітні програми підготовки в галузі ІКТ;
- навчальні матеріали для учнів і студентів з ІКТ;
- інформаційні освітні ресурси з метою підтримки різних предметів, дисциплін;
- інформаційні системи (розроблення, впровадження, супроводження для розвивального інноваційного освітнього простору;

– міждисциплінарні інтерактивні інформаційні освітні ресурси, що реалізують різноманітні моделі навколишнього світу.

Природно, що навчальний процес має здійснюватися в умовах розвивального інформаційно-освітнього середовища. Це дозволяє студентам бути учасниками індивідуальних освітніх маршрутів на всіх етапах навчання: у бакалавраті, спеціалітеті, магістратурі, аспірантурі.

Висновки. Результати навчання майбутніх магістрів свідчать, що обов'язковою умовою успішної підготовки магістрів педагогічної освіти в межах індивідуально-освітнього процесу, в якому значну роль відіграє самостійна робота студентів, є використання якісних спеціалізованих електронних навчальних ресурсів. Представлена в ресурсах детальна інформація з навчальних програм, модулів, навчальних курсів допоможе студентам магістратури зрозуміти статус кожної дисципліни в будь-якій програмі підготовки магістрів, вибрати необхідні модулі та користуватися ІКТ у його вивченні, одержати консультацію у викладача та ін.

Усе це, на нашу думку, буде сприяти підвищенню якості підготовки магістрів, формуванню професійної компетентності педагога.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти [монографія] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
2. Гершунський Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунський : учеб. пос. – [2-е изд.] – М. : пед. о-во России, 2002. – 512 с.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
4. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / Уклад С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 149 с.
5. Матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії, [Електронний ресурс] Режим доступу : ru.wikipedia.org/wiki/Магістр_академічний_ступінь.

Розглянута підготовка магістрів педагогічної освіти, формування інформаційно-комунікаційної компетентності як складової їхньої професійної компетентності в процесі вивчення відповідних дисциплін, а також у здійсненні науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, магістр, неперервна освіта, педагогічні технології, професійна компетентність.

Рассмотрена подготовка магистров педагогического образования, формирование информационно-коммуникационной компетентности как составляющей их профессиональной компетентности в процессе изучения соответствующих дисциплин, а также в осуществлении научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: информационно-коммуникационная компетентность, магистр, непрерывное обучение, педагогические технологии, профессиональная компетентность.

The matters of undergraduate teachers' training and formation of their informational communicational competency as a constituent part of their professional competency in the process of respective subjects study as well as R&D realization have been considered in the article.

Keywords: informational communicational competency, undergraduate student, continuous learning, pedagogical technologies, professional competency.